

Hverdagshistorier fra skoven

af: Mona Bæk Laursen

Historiefortællerne i dette indlæg er den 91-årige Børge Andersen (Ask) fra Ry, og Børges halvfætter, den 85-årige Niels Karup Andreassen, der i mere end 50 år har boet i SmålandsTaberg, Sverige.

(Slægtsinfo: Børges Farmor Barbara og Niels' Bedstemor Nielsine (Bette-Sine) er søstre)

"Engdalen" (foto ca. 1955)

Skovvej fra Sejsvej v/nuværende "hundeskov" til Hårupvej v/Nyløkke.

I 2005 blev de 2 gamle Sejs-drenge, Børge og Niels, interviewet omkring deres barndomsliv på Sejs Hede, på Sindbjerg og livet med deres nærmeste nabo – skoven!

Bønderne fratages retten til at udnytte skoven

Fra "tidernes morgen" - ja, i århundreder - har bønderne haft retten til at udnytte underskoven. Bønderne sendte hvert efterår deres svin ud i skoven, hvor de åd sig fede i de agern og bog, der skulle spire til nye træer. Og mange af de træer, som det alligevel lykkedes at vokse frem, blev holdt nede, når kvæget græssede i skoven om sommeren.

Men med fredskovsforordningen af 1805 var det slut. De udpinte skove skulle nu være fredede for kvægets græsning. Skoven fik ligefrem navn efter det - fredskov. Landbrug og skovbrug skulle holdes adskilt. Det var svært for bønderne at forstå. Skoven var jo også deres. Det varede mange år, inden det gik helt op for dem, at de havde mistet deres ret til at udnytte skoven. Ja, for de mennesker, der havde skoven som nærmeste nabo, vedblev følelsen af, at der ikke var en grænse mellem deres matrikler og skoven, ved med at sidde i kroppen, hvad de følgende små hverdagshistorier vil fortælle.

Kør på græs i Statsskoven 1

Børge Andersen (Ask) fra Ry, der tilbragte en stor del af sin barndom i Sejs i det hus, hans forældre havde bygget på bedsteforældrenes jord lige nord for banen, som nabo til statsskoven (Sindbjerg Mosevej "5" i Sejs) fortæller her om sin far, Anders, der var født i 1880:

Da Far fyldte sit tiende år, blev han sendt ud som hjorddreng. Hjemme havde han tidligere gået til skoven med deres egne to køer. Det var husmandsfolks ret, de måtte trække deres køer på lysninger i statsskovene, hvor der kunne være lidt græs at finde. Man måtte også ruske og skære græs, og bære det hjem i sække.

En dag, da far var til skovs med køerne, stødte han på skovfogeden.

Far har måske ikke været så nær ved køerne, som ønskeligt. Skovfogeden spurgte i en bøs tone: "Hvem er ejer af de to køer?". Det kunne Far nok sige ham, men skovfogeden fortsatte i samme tone: "Betaler han noget for det?". "Nej da?". "Hvornår er du begyndt at græsse jeres køer herude?". "Til sommer, og sidste sommer, og sidste sommer igen", fik skovfogeden som svar. Skovfogeden står og svinger med sin stok og sunder sig en tid. Det er dog en skovfogeds pligt at passe hans og Statens skov, at ikke ødelæggelse skal ske til skade for planter og dyr. Efter en tid lang siger han i en mildere tone: "Men pas nu godt på dine køer, og lad dem ikke gå ind i de små bøge".

Fra Far kommer der et lille nik og et: "Nej da", men Far må mene, det ville være rart at få rede på det kedelige spørgsmål med betalingen, og spørger: "Hvor møj' ska vi betål for det vi har græsset?".

Nu slår skovfogeden stokken i jorden og siger: "Pas du nu dine køer", og med disse ord sætter han sig selv og sin stok i bevægelse og går videre på sin vandring, med lange skridt.

Køer på græs i Statsskoven 2

I den næste historie bevæger vi os lidt mod nord ad Sindbjerg til. (*Sindbjerg Mosevej 26 i Sejs*). Børge Andersens halvfætter Niels Karup Andreassen, fortæller fra sin barndom:

Familien på Sindbjerg havde i årene før 1927 en enkelt ko - kaldet Bette - som havde sin egen stald. Denne stald var en såkaldt jordhule, som var gravet ind i brinken og derefter var bygget op i marksten - og med halmtag. I årene 1927 - 1928 indkøbte Far Josef 4 køer, som skulle passes, og som skulle på græs i Statsskoven. Dermed tog de daglige pligter over for børnene i familien, så det var slut med den frie barndomsleg.

Om sommeren gik man i Sejs skole i 3 halve dage om ugen, så der var tid og brug for, at børnene hjalp til derhjemme med at passe og malke køerne. Køerne havde navne - allerførst var der "Stuure", som var en god ko. Men den var udstyret med et horn, der så ud, som om det ville vokse lige ind i øjet. "Stuure" var så godmodig, at den kunne småpigerne Grethe og Esther trække med.

"Musse" trak Ulrik med, og "Kippe" var så Niels' ko. Niels havde desuden også den fjerde ko, som børnene egentlig kaldte "en hjort", for den var høj og langbenet og et vildt "gespenst". Den var en "hjortelignende" ko med næsten ingen yver - og det var en rigtig dårlig malkeko.

Køerne græssede mellem de nyplantede træer i Statsskoven - med børnene som "trækkere" - og man skulle passe på, for aftalen var, at køerne ikke måtte "jokke" nyplantningerne ned - eller æde skuddene. Desuden var det et trælsomt arbejde at trække køer, for der var langt mellem pletterne af græs. Ja, der var såmænd kun græstotter hist og pist. Drengene kaldte græsset "hviin-græs", for når køerne hev græsset af med tungen, så "hviinede" det!

Man var jo som barn af tiden bevæbnet med en lommekniv, så mens man alligevel gik og trak køer og holdt øje med dem, så snittede man – "tællede" - køer og heste af træ. Hvis man var så heldig at finde en god græsning til køerne i kanten af bøgeskoven, hvor dyrene efter græsningen lagde sig ned og tyggede drøv, så var der mulighed for at lege med trækøerne og træhestene. Et ideelt sted til leg, det var ved foden af et stort bøgetræ, hvor rødderne dannede et naturligt V, som blev valgt til stald. Her blev der så leget med trædyrene, lige indtil arbejdet igen kaldte med at passe de rigtige køer.

Ulrik og Niels med græssende køer i Statsskoven.

Billedet er taget syd-øst for Hårupvejen

(som løber fra Dronningestolen til Nyløkkegård)

Det er i området, hvor afd. 32 grænser op til afd. 24. (altså 2. sidste afdeling)

Fotografen står på Hårupvejen.

Leg i skoven

Ved skel-grøften mellem statsskoven og matriklen "Sindbjerg" (familiens fødehjem gennem generationer) legede børnene denne sommer i 1927.

Nu betød denne skel-grøft, som jo er et udtryk for et skel mellem matriklerne, ikke så meget i børnenes legeverden, for "gran'erne" på den anden side af skelgrøften - altså statsskovens matrikel - var jo også deres verden. Her mellem "gran'erne" byggede Ulrik (9 år) en hytte af granris. Han var jæger og gik på jagt med hjemmelavede våben. Han blandede sig ikke rigtigt med "de små". Det er jo "den stores" ret at holde sig lidt svævende over vandene, for at holde på værdigheden, som storebror!

Niels (7 år) var rutebilchauffør, og til denne leg var skelgrøften formidabel. Rutebilens sider var skabt fra naturens hånd, så der skulle kun bygges sæder, rat, motor osv. Det hele blev bygget af det fra naturen for hånden værende materiale, som var mos i lange baner - og meget gik der, og skulle der til. Niels "kørte" for beboerne i legebyen, og betaling skulle falde, for Niels var ikke nem at snyde. Der blev betalt med pengesedler - hjemmelavet af papir- fra "børnenes egen nationalbank".

Esther (5 år) havde så "tæppebutikken"- det var her, der blev handlet med mos til beklædning af hytten, bussen og butikkerne. Vareudvalget kunne jo hentes lige udenfor

døren - og meget skulle der til, så området omkring børnenes legeby var totalt ryddet for mos. Nå, men det var der nu ikke nogle voksne, der blandede sig i - og godt for det - set med barneøjne! I denne butik var der stor travlhed og livlig handel. Der blev indgået mange tuskhandler, og den 5-årige indehaverske blev snydt en hel del. De 2 brødre havde jo lært lidt regnefærdigheder til husbehov i Sejs Skole, så de kendte til at lægge 2 og 2 sammen - og resultatet gav ikke altid 4 - så handelstalentet fornægtede sig ikke.

Lille Grethe (3 år) skulle også være med, så hun havde også sin lille butik. Der var en lille disk beklædt med fin mos - og her tog vareudvalget af fine potteskår sig rigtig godt ud. De fine potteskår stammede fra familiens porcelæn, som var gået i "1000" stykker. Men se, det er nu en helt anden historie, som hører til familiekrøniken. Når der leges, så bliver man sulten - og jægeren var jo ikke meget bevendt, som "skafter" af mad til de forretningsdrivende. Hvad gør man så - man sender den mindste hjem til Mor med besked om lidt til maverne. Og det lykkedes som altid. Lille Grethe var god, som "skafter" af saftvand og brød.

Familien på Sindbjerg ca.1928. Øverste rk. fra venstre: Niels, Far Josef, Mor Elvine. Nederste rk. fra venstre: en gæst Anna, Esther, Ulrik, en gæst Stinne, og lille Grethe.

Bette-Sine og skovrideren

Engang i tiden op mod den tyske besættelse i 1940'erne besluttede Statsskoven til stor misfornøjelse for naboerne at sætte et højt trådhegn op på deres side af skelgrøften. Krøniken fortæller, at det skyldtes, at man i Statsskoven ønskede at holde rådyrene på egen matrikel, hvilket til dels bekræftes af, at man visse steder langs hegnet byggede nogle jordvolde, de såkaldte indspring, som gjorde, at det var nemt for dyrene at springe fra naboernes jord ind i statsskoven, mens hegnet gjorde det umuligt for dem at springe den modsatte vej.

Hvis man havde ærinde i skoven, måtte man kravle over hegnet ved hjælp af en såkaldt stente. På Sindbjerg havde man på det tidspunkt afskaffet køerne, og de yngre kunne klare stenten uden større besvær. Men børnenes elskede bedstemor, af alle kaldet Bette-Sine, var bestemt ikke tilfreds med dette tiltag. Hun måtte over hegnet på sine regelmæssige ture i skoven for at hente en sæk "granpærer", grankogler, som blev brugt til optænding i brændekomfurerne på Sindbjerg efter at de var tørret i ovnen. Det fortælles, at

der somme tider var mere i sækken. Én dag smuttede der en hugorm ud, da koglerne blev tømt ud i brændekurven.

En dag støder Bette-Sine på skovrideren i skoven. "Har De et skovkort?", forhører han sig. "Nej, a hå itt". "Så må De ikke samle brænde her". "Jow, a må så, for det hå a altid gjor." "Jamen jeg er skovrider og forbyder det". Men her har skovrideren mødt sin overmand. Selv om man bærer kasket og er kongelig udnævnt, skal man ikke tro, at man med et hegn skal lægge hindringer i vejen for den frie adgang til koglerne i skoven. Resultatet af samtalen blev, at der blev sat en låge i hegnet, så Bette-Sine og resten af familien uhindret kunne komme ind og ud af statsskoven.

Bette-Sine sammen med datteren Lise på vej op til den anden datter Elvine.

Skrevet i 2005 af **Mona Bæk Laursen**/redigeret 2019

Indlæg til "Syn for Sogn" 2005

Kilder"

Børge Ask: En jydedrengs saga

2005 Børge Andersen (Ask) fra Ry: samtale med Bente Rytter

2005 Niels Karup Andreasen, Smålands Taberg, Sverige:

samtale med Mona Bæk Laursen

Familiekrøniken på Sindbjerg